

Atf/Citation

Akın, M.Ş., & Yılandı, A.,(2021). Refahiye’de butik bal üretiminde karşılaşılan zorluklar. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 26 (46), 295-308.

REFAHIYE’DE BUTİK BAL ÜRETİMİNDE KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR

Challenges Faced in Boutique Honey Production in Refahiye

Prof. Dr. Mustafa Şeref AKIN *

Aysun YILANCI**

Öz

Arıcılık faaliyeti kırsal bölgelerde kalkınmanın sağlanması için önemli olan ekonomik bir faaliyettir. Üretilen balın kaliteli olması o bölgenin balının markasının oluşmasında etkilidir. Refahiye ilçesi arıcılık için uygun koşullara sahip coğrafi bir bölgedir. Bu makale, kırsal kalkınma için önemli bir tarımsal faaliyet olan arıcılığın Refahiye ilçesindeki üretim şeklini, ilçeye sağladığı sosyo-ekonomik katkıyı araştırmayı amaçlamaktadır. Refahiye ilçesinde butik arıcılık faaliyeti ile uğraşan 14 kişi ile balların üretim şekline dair nitel görüşme olan yarı yapılandırılmış etnografik mülakat gerçekleştirilmiştir. İlçede üretilen balın yoğun bir emekle gerçekleştiği yörenin kendine özgü kekik, geven çiçeği gibi bitkilerinden yararlanarak üretimin gerçekleştiği görülmüştür. Yapılan görüşmeler sonucunda son yıllarda ekonomik koşulların ve sosyal olanakların azaldığı ilçede balın kurumsallaşmasının ilçeye sosyo-ekonomik yönden katkısının olumlu olacağı bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak daha potansiyelinin çok altındadır. Kişiler genellikle emekli olduktan sonra veya ikinci iş olarak arıcılıkla uğraşmaktadırlar. Az miktarda üretimde bulunmak zorunda kaldıkları için butik balcılığı tercih etmişlerdir. Tam zamanlı bir işe dönüşecek, kaliteli balı belgeleyecek, pazarlayacak ve markalaştıracak bir kurumsal bir yapı oluşmamıştır. Üreticiler yakınları aracılığıyla ürünlerini satmaktadır. Tarımsal desteklerin ağırlıklı olarak kovan tarzı görünür girdilerden kurumsal yapıyı destekleyecek görünmez değerlere kayması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arıcılık, Kırsal Kalkınma, Üretim, Bal

Abstract

Beekeeping is an economic activity that is important for development in rural areas. The quality of the honey produced is influential in forming the brand of honey in that region. The quality of honey is dependent on the natural conditions, climate, and vegetation of the area where the bees are located. Refahiye district is also a geographical region with suitable conditions for beekeeping. In this article, a semi-structured ethnographic interview, a qualitative interview, was conducted with 14 people engaged in boutique beekeeping in the Refahiye district. This study aims to determine the production method of Refahiye Kayı Honey, which received a geographical indication registration certificate in 2018. It has been observed that the production of honey produced in the district is carried out with a great effort by

* Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İBBF, (e-mail: msakin2010@gmail.com), ORCID ID: 0000-0002-1850-9118

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İBBF,(e-mail:aysu24n@gmail.com), ORCID ID: 0000-0001-5855-3626

making use of plants such as thyme and agave flower unique to the region. The institutionalization of honey production will positively contribute to the district in terms of socio-economic aspects. However, it is far below potential. Beekeeping is considered a part-time job for retired and employees. Since they had to produce a small amount, they turned to boutique honey. A corporate structure that will help beekeepers into a full-time job needs a corporate system to document authenticity and quality, develop market distribution, and improve the brand. Products are sold through their relatives. The current cooperative union can purchase below its value. Agricultural supports should shift from visible inputs such as hive-style to invisible values that will support the institutional structure.

Keywords: *Beekeeping, Rural Development, Production, Honey*

1. Giriş

Arıcılık, kırsal kalkınma, sağlıklı beslenme ve doğa için önemli olan tarımsal bir faaliyettir. Son zamanlarda doğa ve insan için önemi artan arıcılık faaliyetini Albert Einstein “Eğer arılar yeryüzünden kaybolursa insanın sadece 4 yıl ömrü kalır. Arı olmazsa, dölllenme, bitki, hayvan ve insan olmaz” şeklinde ifade etmiştir (Semerci, 2017). Arılardan elde edilen balın yanı sıra propolis, arı sütü, arı zehri gibi ikincil ürünler de sağlıklı ve dengeli beslenmede önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle bal insanlık tarihinde şifa kaynağı olarak yerini alan önemli bir üründür. Sağlıklı yaşam için beslenmenin öneminin vurgulanması insanları bal gibi doğal ürünlerin tüketimine yönlendirmiştir. Son dönemlerde trend olarak kitlesel ürünlerden daha kaliteli ve sınırlı ürünlerle yönelik bir geçiş olduğu görülmektedir (Şenuyar, Demirbaş ve Saygın, 2014: 9).

Bal üretiminin kaliteli bir şekilde gerçekleşmesi ve markalaşması için yoğun bir emek ile üretim gerçekleşmektedir. Arıların bulunduğu bölgenin doğal koşullarının arıcılık için uygun olması bal üretiminin verimini artırmada önemlidir. Çünkü arılar, ürünlerinin hammaddelerini doğadan elde etmeleri nedeniyle doğaya bağımlılık göstermektedirler. Arıların doğaya bağımlılığı göz önünde bulundurulduğunda Avrupa ve Asya kıtalarını birbirine bağlayan köprü konumunda olan Türkiye'nin sahip olduğu ekolojik çeşitlilik ve coğrafi konumu dolayısıyla Dünya'daki konumu oldukça avantajlıdır. 7 coğrafik bölgeye ayrılan ülkemizde her bölgenin bitki çeşitliliği ve iklim koşullarının birbirinden farklı olması Türkiye'yi arı gen bakımından da zenginleştirmiştir. Yapılan araştırmalar Türkiye'de 5 ayrı farklı gen olduğu üzerinde durmuştur. Bunlar; A.m. anatoliaca, Alm.mda, A.m.caucasica, A.m.syriaca, A.m.carnica'dır . (M.Kekeçoğlu, Gürcan ve Soysal , 2007: 227). Dünya'da bal üretiminde Çin %24.13 pay ile 1.sırada yer alırken Türkiye ise %5.90 pay ile 2. sırada yer almaktadır (Çukur & Çukur, 2021:33). Türkiye'deki bal üretiminin 2018 yılında bölgeler arası kıyaslaması yapıldığında ise üretimde ilk sırayı 26909 ton ile Karadeniz bölgesi alırken, Güneydoğu Anadolu Bölgesi 5308 ton ile son sırada yer almaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi ise 13144 ton ile 4.sırada yer almaktadır (Koday ve Karadağ, 2020: 500).

Doğu Anadolu Bölgesi içinde bulunan Erzincan ili farklı bitki örtüsü ve iklim özelliklerine sahip olmasından dolayı arıcılık için uygun bir yöredir. Arı meraları olarak adlandırılan doğal bitki örtüsü haricinde, korunga, yonca gibi yem ve çeşitli endüstri bitkileri ve meyve ağaçlarının varlığı ile arıcılık için son derece uygun ve geniş bir potansiyele sahiptir. Erzincan'da arıcılık ülkemiz genelinde de olduğu gibi 1970 tarihinden itibaren gelişme göstermiştir. Erzincan'ın yaklaşık her ilçesinde arıcılık yapılmaktadır (Şahin ve Gök , 2004: 26). Refahiye ilçesi ilde arıcılığın çok yoğun olarak yapıldığı bir yöredir.

Refahiye ilçesinde arıcılık faaliyeti kişilerin aileleri ile beraber emek-yoğun bir üretim şeklinde gerçekleştirilmektedir. Yoğun emek vererek sınırlı sayıda üretimin gerçekleştiği üretim şekli butik üretim olarak bilinmektedir. Geleneksel yöntemler ile depolanmaya ihtiyaç duyulmadan üretildiği dönem içerisinde ambalajsız ve markasız olarak tüketimi yaygındır. Ancak bal tüketim alışkanlıklarının ve tercihlerinin değişmesi ile beraber bal tüketiminin giderek yaygınlaşması balların markalı ve ambalajlı olma zorunluluğunu doğurmuştur. İşletmelerin ürünlerini tamamlayan ve diğer işletmelerden farklılaştırmaya, ayırt etmeye yarayan işaret, isim, logo, sembol ve tüm bunların bir araya gelerek markalaşması, işletmeler ve tüketiciler açısından önemli olmaktadır (Coşkun, 2019: 3). Refahiye balının kendine özgü özellikleri ile almış olduğu Coğrafi İşaret Tescil belgesinin ilçeye sosyo-ekonomik yönden katkısının olacağı düşüncesi yaygındır. Ancak Refahiye'de standart bir prosedür olmadığı için bal kalitesi belirsizdir. Üreticiler bunu aşmak için ballarını tahlil ettirmekte ve fiziksel olarak müşterilerine anlatmaktadırlar. Bu makale, kırsal kalkınma için önemli bir tarımsal faaliyet olan arıcılığın Refahiye ilçesindeki üretim şeklini, ilçeye sağladığı sosyo-ekonomik katkıyı araştırmayı amaçlamaktadır.

2. Türkiye'de Arıcılık ve Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Literatür Taraması

Arıcılık insanoğlunun temel besin kaynaklarından birisi olduğu için birçok araştırmaya konu olmuştur. Ülkemizde de bu bağlamda yazılan çok sayıda araştırma vardır, bu araştırmaların hepsine burada yer vermek mümkün değildir. Bu sebeple çalışmada sadece Türkiye'de arıcılık ve karşılaşılan sorunlar üzerinde yapılan çalışmalara yer verilecektir.

Ülkemiz 180 bin civarı bal üreticisi, 81 bin ton bal miktarı ve 5.339.224 adet koloni sayısı ile dünyada önemli bir konumdadır. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere ülkemiz sahip olduğu iklimik, topografik, hidrografik özellikleri ve bulunduğu konum nedeniyle arıcılık faaliyetleri için mevcut potansiyele sahiptir. Türkiye, 26-45° doğu boylamları, 36-42° kuzey enlemleri arasında; üç tarafı denizlerle çevrili; 0-5137 m arasında yükseltisi olan bir ülkedir (Sandal ve Kan, 2013:2).

Ülkemiz sahip olduğu coğrafi konumu, zengin bitki florası, ekolojik çeşitliliği ve koloni varlığı bakımından arıcılık için yüksek bir potansiyele sahiptir. Avrupa'da yaklaşık olarak bulunan 11.500 çiçekli bitki türünün yaklaşık 9.000 kadarı ülkemizde bulunmaktadır. 3000 adet endemik çiçekli bitki türü sadece ülkemizde

bulunmaktadır. Sahip olduğu bu avantajlar sebebiyle arıcılık ülkemizin hemen her yerine yayılmış bulunmaktadır (Tabur ve Gül, 2019: 147).

Dünya bal ticaretindeki payımız hem de koloni başına bal üretimimiz göz önünde bulundurulduğunda, ülkemizin mevcut arıcılık potansiyelinden yeteri kadar yararlanmadığı görülmektedir. Ayrıca ülkemizde, bal üretimi dışında diğer ikincil arı ürünlerinin üretimi ve bal arılarının bitkisel üretimde kullanılması da fazla yaygın değildir. Kovan başına üretimin artırılması, bal arılarının bitkisel üretimde daha yaygın kullanılması ve bal üretimi yanında diğer arı ürünlerinin üretilmesi durumunda mevcut potansiyelden daha iyi faydalanılacağı düşüncesi kaçınılmazdır (Kaya, 2008: 36).

Arıcılıkta uğraşılan materyalin canlı olmasından dolayı arıcılık alanında başarılı olmanın öncelikli yolu mevcut olan materyalin iyi bilinmesi, yönetiminin ve bakımının iyi yapılması ve iyi bir gözlemci olmak önemlidir. Arıcılık faaliyetinde meydana gelecek dikkatsizlik ya da ihmal küçük bile olsa o senenin tümüne yansıtacağından zararı çok yüksek olabilecektir. Arıcılıkta bir sene boyunca devam eden işlemler birbirleri ile bağlılık içerisinde oluşur. Bir senelik üretim, bakım ve yetiştirme çalışmalarında elde edilen başarı önceki dönemde yapılan doğru çalışma ve tanımlardan elde edilir. Sonbaharda bütün tedbirlerin alınmasıyla kışa yeterli genç arı popülasyonu ile girebilen arı kolonileri yeterli yiyeceği de varsa bahar aylarına daha güçlü ve sağlıklı bir şekilde çıkabilecektir. (<https://arastirma.tarimorman.gov.tr/aricilik/Belgeler/dergi/10.Sayi.pdf#page=9>).

Arıcılığın tarımsal faaliyette ayrıcalıklı yeri olmasında bitkisel üretime olan katkısı az bir sürede gelir getirmesi, fazla bir sermayeye gerek olmadan yapılabilmesi ve arazi varlığına bağlı olmaması gibi faktörler etkilidir. Arıcılıkta işletme maliyetlerinin daha düşük olması ve diğer üretim kollarına göre daha az insan gücü kullanılması, ürünlerin kolayca muhafaza edilebilmesi ve değer fiyatla satılabilmesi gibi sebepler ile arıcılık, gelişmekte olan ülkelerdeki kırsal nüfusa gelir, sağlıklı beslenme ve iş imkânı sağlamaktadır (Uzundumlu, Aksoy ve Işık, 2011: 50).

Arıcılık ile ilgili teknik bilgilerin uygulanması, devletin arıcılık sektörüne uygulayacağı teşvik ve destekleme politikaları kovan başına verimde belirleyicidir. Uygulanan destekleme politikalarının sektörü doğrudan desteklemek yerine verimi ve üretim miktarını yükseltecek nitelikte olması gerekmektedir. AB arıcılık faaliyetinde kendi kendine yetmek için belirli rasyonel politikalar benimsemiştir. Türkiye'de de arıcılık sektörüne verilecek destekleme biçimi de AB modelinde olduğu gibi birden fazla politika şeklinde hayata geçirilmeli, her ildeki öncelikli problemler belirlenerek, bu problemlerin çözümüne yönelik uygulanabilecek destekleme politikaları o illerde hayata geçirilmesi önemlidir (Çevrimli ve Sakarya, 2018: 90).

Arıcılığı etkileyen en önemli olumsuz faktör olumsuz iklim şartları olup diğer önemli faktörler ise ürün fiyatındaki düşme, kışlama kayıpları, girdi maliyetindeki artış, zararlılarla ve hastalıklarla mücadele edememektir. Arıcıların faaliyetleri ile ilgili yapılmasını öncelikle istedikleri arı ürünlerini peşin para ile kolaylıkla pazarlayabilecekleri kooperatiflerin kurulmasıdır. Bunun için devlet teşviki yapmalıdır. Diğer problemler için ise arıcılığa verilen diğer destekler artırılmalı, sahte bal satışının önüne geçebilmek için yetkililer tarafından kontroller artırılmalı, üreticilere arı hastalıkları ve arı üretimi konusunda seminerler verilmelidir. Ayrıca tüketicilere balın faydası ve önemi konusunda reklam çalışmalarının yapılması önerilebilir (Kadirhanogulları, Karadaş ve Külekçi, 2016:9)

Eskiden arı sadece bal yetiştirmeye yarayan bir böcek olarak görülürken günümüzde arıcılık ile ilgili bilgilerin gelişme göstermeye başlaması ile arıcılık ticari değer kazanmaya başlamıştır. Ancak Erzincan'da elverişli doğal şartlara rağmen arıcılığın yeteri kadar gelişme gösterdiği söylenemez. Arıcılığın modern teknikler ile yapıldığı takdirde diğer ekonomik faaliyetlerden daha çok gelir getirecekken istenilen seviyede gelişme göstermemesinin en önemli nedeni eğitim eksikliğidir. Bu konuda ilçede değişik zamanlarda İlçe Tarım Müdürlükleri'nce çiftçiyi bilinçlendirmek için çeşitli kurslar düzenlenmiştir. Bu çalışmalar sonucunda çiftçiler arıcılığa yönelse de arıcılık faaliyeti hâlâ aile ekonomisi seviyesinde kalmış diğer ekonomik faaliyetleri destekleyici olmaktan ileri gidememiştir (Şahin ve Gök, 2004: 12).

3. Yöntem

Bu çalışmanın amacını kırsal kalkınma için önemli bir tarımsal faaliyet olan arıcılığın Refahiye ilçesindeki üretim, pazarlama, müşteri ilişkileri şeklini, ilçeye sağladığı sosyo-ekonomik katkıyı ve ekonomik fayda-maliyet analizinin belirlenmesi oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Erzincan Refahiye ilçesinde arıcılık faaliyeti ile uğraşan 14 kişi ile etnografik görüşme gerçekleştirilmiştir.

Etnografik araştırma, değişen algı, tutum ve davranışlardaki temel nedenleri daha iyi açıklayabilmekte öngörülmemiş bilgilere ulaşma imkânı sağlamaktadır (Young, 2015). Balcıların geçirmiş oldukları deneyimleri anlamak için etnografik mülakat yöntem tercih edilmiştir. Nitel araştırma yöntemi olan mülakatta sorulan sorular

ile derin analizler yapılabilir. Mülakat, yapısı ve amacı olan bir konuşmadır. Kullanıcıların iç seslerinin, niyetlerinin ve amaçlarının ne olduğu sorulmaktadır. Amacı kullanıcılardan hikâyeler elde etmektir. Hayatlarını, deneyimlerini ve bakış açılarını anlatmaları istenmektedir (Kumar, 2012). Balcılıkta yaşamış oldukları sorunları katılımcılarla uzun mülakatlar yoluyla derinlemesine görüşme yapılarak anlaşılabilir (Young, 2015). Araştırmacı görüşmelerde yer ve zamana inerek konuşmacıdan hikâyeyi dinler ve sonrasında bulguları analiz etmeye, anlamlandırmaya ve yorumlamaya çalışır (Baltacı, 2019: 370).

14 katılımcı ile yapılan yüz yüze görüşmelerde bal üretiminden pazarlamasına kadar karşılaşılan sorunlara yönelik sorular sorulmuştur. Kullanıcı ifadeleri bulgular bölümünde italik şekilde ve kullanıcı numarasıyla (K) ile yazılmaktadır. Görüşmede katılımcıya sorulan sorular tablo 1’de gösterilmiştir. Mülakat ısınma turuyla başlanmaktadır. Sonrasında, üretim modeli, ekonomik fayda, pazarlama, müşteri ilişkileri, dağıtım kanalları, müşterilerden gelen tepkiler üzerine sorular sorulmaktadır. Yarı yapılandırılmış mülakat tercih edilmiştir. Konuşmacının değinmiş olduğu konular rehberliğinde devam niteliğinde yaşamış oldukları durumla ilgili **yer ve zamana** inilerek sorular sorulmuş ve özellikle de düşünce yapısı, motivasyonu, duygusal tepkileri öğrenilmeye çalışılmıştır.

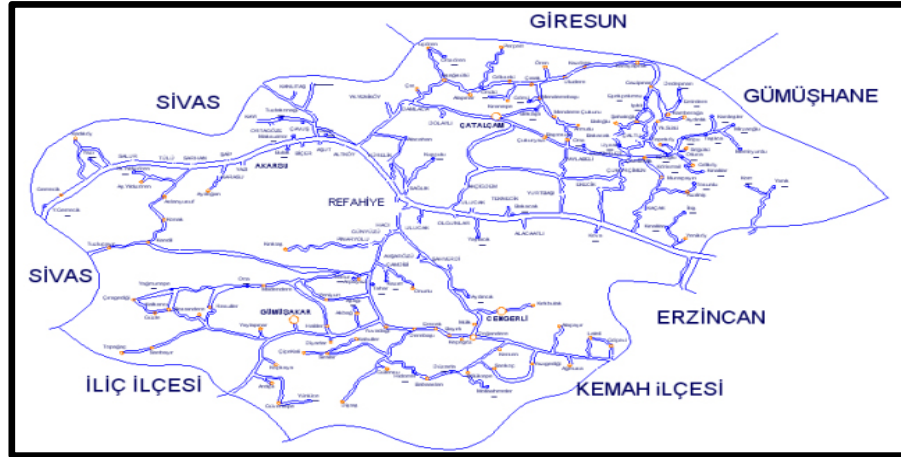
Tablo 1. Mülakat Soruları

Isındırma	Benim adım.... Refahiye’de bal üretiminde karşılaştığımız sorunları anlamak için buradayım. İzniniz olursa bu konuda sorular soracağım.
Üretim modeli ve motivasyonu	Üretim sürecinizi anlatır mısınız? Adetlerinizden, kitlesel veya butik tarzınızdan, tercih etme sebeplerinizden bahsedebilir misiniz?
Ekonomik fayda	Ekonomik olarak maliyet, ciro, kar, zarar durumunuzu örnek bir üretim dönemi için anlatır mısınız?
Pazarlama	Balınızı nasıl anlatıyorsunuz? Son satışınızı nasıl gerçekleştirdiniz?
Müşteri ilişkileriniz	Kalitenizi müşteriye nasıl kanıtlıyorsunuz? Nerelerde zorlanıyorsunuz?
Dağıtım kanalları	Nasıl ve kimlere pazarlıyorsunuz? Anlatır mısınız?
Müşterilerden tepkiler	Müşterilerden gelen olumlu ve olumsuz tepkilerden bazı örnekler verebilir misiniz? (Verdiği örnekten) Bu durumda aklınızdan neler geçmektedir?
Sormadığımı	Konuyla ilgili anlatmak istediğiniz ve işlemediğimiz bir şey var mı?''

4. Refahiye'nin Konumu ve Coğrafi Özellikleri

Çalışma alanımızı oluşturan Refahiye ilçesi, Erzincan ilinin kuzeybatı ucunda Doğu Anadolu Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi ve Karadeniz Bölgesi'nin sınırlarının birleştiği yerde kurulmuştur. Kuzeyde Giresun, Kuzeydoğuda Gümüşhane, Kuzeybatıda (Akıncılar) Sivas, batıda İmranlı (Sivas), Güneybatıda Kemah (Erzincan), güneyde İliç (Erzincan) ve doğuda ise Erzincan ili merkez ilçesi ile komşudur (Harita 1). Erzincan il merkezine uzaklığı 71 km olan Refahiye ilçesi hem Doğu Anadolu hem de Karadeniz Bölgesinde bulunmasından dolayı her iki bölgenin de iklim ve coğrafi özelliklerine sahiptir (Şahin, 2000: 174).

Yüzölçümü olarak 1746 km² alan kapsayan Refahiye ilçesinin yükseltisi yaklaşık olarak 1589 metredir. Yükseltisi fazla olan ilçede kışlar çok soğuk yazlar ise serin geçmektedir. Arıcılık üzerinde yapılan çalışmalarda arıların 10°C altı ve 33°C üstünde faaliyette bulunmadıkları sıcaklık derecesinin 29°C ve 33°C arasında daha faal oldukları görülmüştür (Tunçel, 1992: 98). Refahiye ilçesinin de yıllık sıcaklık ortalamasına bakıldığında arı yetiştirildiği mevsimlerde sıcaklığın yaklaşık 15°C olduğu görülmüştür. Ancak kışların çok soğuk geçmesi balların verimini olumsuz yönde etkilemektedir. Yazların serin geçmesi de ilçedeki arıcıların faaliyetlerini kolaylaştırmaktadır. Arıların aşırı sıcak ve soğuklardan olumsuz etkilendiği kadar rüzgâr, yağmur ve dolu yağışlarından da olumsuz yönde etkilenmektedir. Doğal faktörlerin yanı sıra beşeri faktörlerden de etkilenen arıcılığın gürültü, toz ve çeşitli atıklardan etkilenmemesi için kovanların genellikle yerleşim alanının dışında konulacak yerin özenle seçilmesi ve su kaynaklarına yakın yere konumlandırılması gerekmektedir (Fotoğraf 1).

Harita 1: Refahiye İlçe Haritası

Fotoğraf 1: Araştırma sahasında arıcılık yapılan bölgeden bir görünüm

Refahiye ilçesinde hem Karadeniz hem de Doğu Anadolu ikliminin görülmesinden dolayı ilçede bitki örtüsü de çeşitlilik göstermektedir. İlçede belli bir yüksekliğe kadar step bitki örtüsü mevcut iken daha yüksek kesimlerde ormanlar mevcuttur. Arıcılığın verimli bir şekilde yapılabilmesi için bitki örtüsünün çeşitli olması önemlidir. Refahiye'nin de bu konuda zengin bitki örtüsüne sahip olması arıcılığın veriminin artmasında önemli bir etkidir. İlçede ilkbahar mevsiminde çiçek açan bitkiler yaz mevsiminin ortalarına kadar yeşilliğini koruyabildikleri için çeşitli türleri içinde barındıran floristik zenginliğe sahiptir (Fotoğraf 2). Yaygın olarak görülen bitki türleri; geven, yemlik otu, gelincik, kekik vb. bitkiler yaygındır. (Şahin,1997: 87).

Refahiye ilçesi arıcılık için mevcut potansiyele sahip olmasına rağmen ilçede gençler tarafından pek fazla tercih edilmemektedir. Son yıllarda azalan iş imkânları ve sosyal olanakların yetersizliği sebebiyle Refahiye ilçesi hızla göç vermeye başlamıştır. 1965'te 36 bin olan nüfusu 2019'da 11500'e kadar gerilemiştir. Ayrıca ilçede 2360 öğrenci ve 900 devlet personeli bulunmaktadır. İlçede nüfusun bu kesiminin çoğunluğunu başka şehirlerden eğitim, tayin, sebebiyle gelen kişilerden oluşturmaktadır. 1965 yılına göre nüfusta %68 oranında bir azalma vardır (tablo 2). 1965'de Türkiye nüfusu (yaklaşık) 30 milyondan 2020 yılında 83 milyona yükseldiği göz önünde bulunursa, esasında Refahiye'nin olması gereken nüfusu 100 bin kişidir (TÜİK, 2020). Bu durumda Refahiye'nin nüfusu %10'a (!) düşmüştür.

Tablo 2. Refahiye’de Yıllara Göre Nüfus Gelişimi

Yıllar	1965	1970	1975	1980	1985	1990	2000	2010	2019
Toplam	36.011	36.317	38437	32678	30247	21977	15987	10569	11593
İlçe Merkezi	1978	5455	6570	7538	8241	6996	6034	3730	3868
Köyler	34033	30862	31867	25140	22006	14981	9953	6839	7725

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Refahiye>, <https://www.webcitation.org/6BtyAQfBA>

5. Bulgular

Çalışmamıza katılan katılımcıların yaş, cinsiyet, meslek gibi demografik özellikleri Tablo 3 ‘de belirtilmiştir. Bal üreticiliği genellikle erkek egemen bir sektördür. Bu yüzden çalışmamıza katılanların tümü erkektir. Bu katılımcıların 7’si çalışan 7’si emeklidir. 7 çalışanın 2’si öğretmen, 3’ü esnaf, 1’i imam 1’i kamu personeldir. Arıcılık, dönemsel olarak çalışılan ve sürekli olarak uğraştırılan bir iş değildir. Bundan dolayı ilçede arıcılık genellikle ek iş olarak tercih edilmektedir.

Tablo 3: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Meslek
K1	53	Erkek	Çalışan -İmam
K2	61	Erkek	Emekli
K3	58	Erkek	Emekli
K4	49	Erkek	Esnaf
K5	56	Erkek	Çalışan -Öğretmen
K6	51	Erkek	Emekli
K7	54	Erkek	Çalışan -Öğretmen
K8	45	Erkek	Çalışan - Kamu
K9	49	Erkek	Çalışan - Esnaf
K10	60	Erkek	Emekli
K11	45	Erkek	Çalışan -Esnaf
K12	48	Erkek	Emekli
K13	63	Erkek	Emekli
K14	67	Erkek	Emekli

Son zamanlarda kentsel odaklı büyümenin yaygınlaşması ile beraber kırsal bölgelerde nüfusun hızla azaldığı ve sosyo-ekonomik yapının zarar gördüğü düşüncesi yoğunluk kazanmıştır. Nüfus kaybetmeye başlayan Refahiye ilçesinde de temel geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılık makineleşme ve maliyetinin artmasına bağlı olarak eskiye oranla hızla azalmış ancak yerini bal üretimi almıştır. Bal üretiminin maliyetine göre kazancının yüksek olması, hobi olarak yapılabilmesi gibi pek çok avantajının olması kişilere cazip gelmektedir. Özellikle kırsal bölgelerde giderinin az olması ve bitki örtüsünün elverişli olması gibi sebeplerle tercih edilen arıcılık faaliyeti bölgenin kalkınmasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle ilçede arıcılık faaliyeti ile uğraşan aile sayısı fazladır.

Fotoğraf 2: Araştırma sahamızda yaygın olan floristik zenginlikten bir görünüm

Arıcılık faaliyeti ile uğraşan kişilerin bal üretimini daha çok geleneksel yöntemler ile aileden gelen bir gelenek olarak yürüttükleri görülmüştür. Bal üretimini kişiler genellikle aileleri ile beraber yapmaktadır. Bal üretiminde kişiler özellikle ilkbahar aylarında bal üretimine başlayıp ağustos ayına kadar yoğun bir emek ile üretimlerini gerçekleştirmektedirler. Ancak bal üreticilerinin üretimin iklime göre bağımlılık göstermesi bal üretiminin miktarı kadar verimine de etki etmesi arıcıların üretimde karşılaştığı zorluklardan en önemlisidir. Bunun için çoğu üretici siparişleri önceden alamadıklarını ballar pazarlanmaya hazır hâle geldikten sonra bal siparişi alabildiklerini belirtmişlerdir. İlçede bal dağıtım kanalları olarak genellikle eş-dost çevre ve kooperatif gösterilmiştir. İlçedeki bal üreticileri üretimlerini daha sınırlı sayıda ancak en katkısız şekilde yapmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Ekonomik olarak iyi getirisi olan bal faaliyetinin ilçede üretiminin artması ve marka haline gelmesinin ilçeye birçok yönden olumlu etki edeceği ve istihdam yaratıcı olacağı düşüncesi hâkimdir.

5.1- Bal Üretim Şekli ve Tercih Edilme Sebepleri

Refahiye ilçesinde bal üretim şekli ve bu şeklin tercih edilme sebepleri incelendiğinde; Katılımcıların tümü butik üretim şeklinde bal üretimi yapıldığını belirtmişlerdir. Bal üretiminde butik üretim tercih edilmesinin nedenlerini ise çalışmamıza katılan 6 kişi sınırlı sayıda kovan, sınırlı müşteri gibi kısıtlı imkânlardan tercih ettiklerini, 8 kişi ise kaliteden ödün vermemek olarak belirtmişlerdir.

Örnek ifadeler:

“Sınırlı sayıda kovan ile butik üretim yapmaktayım” (K12).

“Ben butik olarak yoğun emek karşılığında doğal bal üretmeye çalışıyorum” (K10).

“Daha öz ve kaliteli olarak üretimini yaptığım balların insanlara şifa olduğunu görmek benim için en büyük tercih sebebidir” (K11).

“Ben arıcılığı ek iş olarak yaptığım için kaliteden ödün vermeden az ama öz bir şekilde yani hiç katkı yapmadan organik bir şekilde yaklaşık 25 yıldan bu yana ortalama 20-25 kovan arı ile bugüne kadar sürdürdüm” (K7).

“Sınırlı müşteri sayısı olduğundan dolayı daha kaliteli bal üretmek için tercih ettim” (K8).

“Tercih etme sebebim ekonomik şartlardır” (K4).

“Az kovan ile ben bu işi yapmaktayım. Şekersiz üretimi tercih ettim. Şeker vermeden sınırlı ama kaliteli bir şekilde üretim yapıyorum” (K5).

“Tabiat ananın bizlere vermiş olduğu bereketli topraklarda yetişen farklı çeşit çiçekten mucize elde eden arı için gereken emeği verdiği koşulda üretimi fazla ve kaliteli olur. Bundan dolayı ve şifalı bir ürün olduğu için bal üretimini butik üretim şeklinde tercih ettim” (K9).

5.2 Bal Üretim Süreci

Refahiye ilçesinde bal üretim sürecinin ne zaman başladığı ve üretim sürecinin ne kadar zaman aldığı incelendiğinde; Katılımcılar ilkbahar aylarında bakımına başladıkları arıların, haziran ayı itibariyle eylül ayına kadar bal taşımaya başladıklarını belirtmişlerdir.

Örnek ifadeler:

“Bal üretimi yıl boyunca arılıklarda düzenli ve programlı bir üretim süreci olup, Aralık-Ocak-Şubat ayları kışlama dönemidir. Bu dönemde arılar kış salkımı oluşturup bahara çıkmaları beklenilir, Mart-Nisan-Mayıs aylarında arı kolonilerinin bakım ve beslemeleri yapılarak bal alım dönemine hazırlanır, Haziran-Temmuz-Ağustos aylarında bal üretim süreci başlar ve gelen ballar Ağustos ayında kovanlardan alınarak süzme ve petekli bal olarak üretilip tüketime hazır hale getirilir. Eylül-Ekim-Kasım aylarında da arı kolonilerine gerekli bakım ve besleme yapılarak kış ayına hazırlanır” (K4).

“Bal üretimi, öncelikle çok yoğun bir mesai ve zahmet gerektiren bir üretimdir. İlkbaharın 1. ayında arıların beslenmesiyle büyük bir maraton başlamaktadır. Beslenme süreci mayıs ayının ilk haftasına kadar devam etmektedir. Daha sonra arı yeterli mevcuda eriştiğinde petek verilerek gerekli bakımlar yapılmaktadır. Temmuz ayının ilk haftası petek dönemi sona erince yoğun bal akışı ile petekler dolar. Daha sonra soğuması için depoya çekilir” (K11).

‘Ben ilkbaharda başlayarak arılarımın bakımını ve gelişimini sağladım. Haziran ayında arılar bal taşımaya başladılar. Ağustos sonunda bal sağımını yaparım. Balları paketler, piyasaya arz ederim ‘ (K10).

‘Refahiye’de bal üretim süresi Mart’ta başlar. Eylül ayına kadar bu arıların sürekli bal yapması için uğraşılır ‘ (K13).

‘Mart ayında arılarımızın bakımını yapmaya başlarız. Nisan ayında arılarda çoğaltma bölme yaparız. Mayıs ayında mumunu, çitasını yaparız. Haziran ayında arımızın nakliyesini yaparız. Sonra bal üretimine başlarız. Ağustosun sonuna doğru bal hasatımızı yaparız ‘ (K2).

‘Mart ayında arılar çalışmaya başlıyor. Biz de arıların besinlerini sağlıyoruz. Ağustos sonuna doğru bal alma işlemimiz başlıyor ‘ (K14).

Fotoğraf 4: Bal Peteği Dolum Aşamasından Bir Görünüm

5.3 Bal Kalitesi

Refahiye ilçesinde üretilen balın kalitesinin nasıl belirlendiği incelendiğinde katılımcılar 4 farklı tema ortaya koymuşlardır. Bunlar; Geleneksel yöntem, tahlil, damak tadı ve fiziki yapıdır. 9 katılımcı en etkili analiz yöntemi olan laboratuvarlarda tahlile başvurduklarını, 2 kişi geleneksel yöntem, 3 kişi ise damak tadı ve fiziki yapı ile ballarının kalitesini alıcılara belirttiklerini ifade etmişlerdir.

Örnek ifadeler:

‘En net kalite anlama yöntemi laboratuvarlarda analiz yapılmasıdır, ben de bu yöntem ile ballarımı analiz ettiriyorum ‘ (K13)

‘Ürettiğim balları gıda laboratuvarında analiz yaptırıp tüketicilere sunuyorum’’ (K4).

‘Gereken tahliller ve işlemler yapılıyor, kalitemizi böyle kanıtıyoruz’’ (K2).

‘Günümüzde üniversite ve halk sağlığı laboratuvarlarını kullanarak balın kalitesini anlıyoruz ‘ (K10).

‘Kaliteli bir balı anlamak için eskiden kullanılan sabit mürekkepli kurşun kalemlerin ucuyla bala dokunulur, şayet kalem ucundaki balın mürekkebi balın yüzeyinde dağılma göstermiyorsa balın kaliteli olduğu veya bal yüzeyinde yayılma gösteriyorsa kalitesiz olduğu söylenir ancak en doğru sonucu bal laboratuvarlarında yapılan tahliller vermektedir ‘ (K5).

‘Kaliteli bir balın anlaşılması için çeşitli ipuçları vardır. Bunlardan biri balın akışkanlığı bunu tespit etmek için bal tabağına bir çatal batırıp yukarı doğru kaldırılır, çataldaki bal bulaşığı bir akışkanlık gösterip incele incele aşağıya doğru tamamen bitinceye kadar akarsa, yukarı doğru çekilmezse bu balda katkı yoktur veya çok azdır denilebilir’ (K7).

‘Kokusu, rengi, kıvamı balın kalitesini bizlere göstermektedir’ (K8).

‘Balın kalitesi rengi ve akışkanlığından anlaşılır’ (K14).

‘Balın kalitesini damak tadından anlıyorum. İyi bal yedikçe başka bir şey yemek istemez insan sürekli o baldan yemek ister’ (K11).

Fotoğraf 3: Araştırma Sahasında Bal Üretiminde Bulunan Bir Arıcı

Katılımcılar, tüketiciler tarafından balın kalitesine dair yanlış algıların mevcut olduğunu belirtmişlerdir. Bu algılar, balın beyazlaması ve donmasıdır. Aslında balın kalitesinin iyi olduğunun göstergesi olan bu durum tüketiciler tarafından olumsuz olarak görülmektedir.

Örnek ifadeler:

‘Balımın donduğunu söylüyorlar. Ancak bu olumlu bir durumdur. Maalesef müşteri bunu olumsuz görüyor’ (K5).

‘Müşterilerimiz genelde balın beyazladığını ve donduğunu söylüyorlar ve bunu olumsuz olarak görüyorlar. Bizde bunun açıklamasını dünyaca kanıtlanmış hakiki ve kaliteli balın böyle olduğunu söyleyerek yapıyoruz’ (K2).

‘Zamanla renginin beyazlaması ve donması. İnsanlar bu balların şeker oranının yüksek olduğunu iddia etmekteledir. Ancak kanıtlanmış ballar da genel olarak donar’ (K13).

Katılımcılar, balın kalitesine ve verimine etki eden önemli bir unsurun da ana arı temini olduğunu belirtmişlerdir. Ancak ilçede ana arı üretiminin çok az olduğu üzerinde durulmuştur. Genellikle üreticiler ana arıları çevresindeki arıcı arkadaşlarından ya da kooperatif tarafından karşılamaktadırlar.

‘İlçede bulunan arıcılar birliğine üye olduğum için ana arı teminini oradan gerçekleştiriyorum’ (K7).

‘Ana arıyı çevremdeki arıcılardan temin ediyorum’ (K4).

5.4 Balın Pazarlanması

Balın pazarlanmasının kimlere yapıldığı incelendiğinde; Katılımcılar üretilen balların pazarlanmasını öncelikli olarak yakın çevrelere yaptıklarını belirtmişlerdir. Bal üretimi daha fazla olan 4 katılımcı üretilen balların bir kısmının pazarlamasını yakın çevreye yaptıklarını kalan kısmının pazarlanmasını ise ilçede bulunan kooperatif aracılığıyla gerçekleştirdiğini belirtmişlerdir.

Örnek ifadeler:

‘Genellikle eş, dost, tanıdıklar ve bunların tavsiyede buldukları kişilere ballarımı satıyorum’.

‘Çevremdeki insanlara sattım’ (K10).

“Daimi müşterilerim vardır. Bu müşterileri nereden bulduğuma gelecek olursak bazı müşterilerim hem hemşeri hem de kendi köyümüzün insanları oldukları için daimi müşterim olmuşlardır” (K11).

“Başta eşe dosta hediye vererek bir kısmını da İstanbul, Ankara gibi büyükşehirlerde çerçeve, kolide paketlenmiş şekilde daha önceden edinmiş olduğumuz müşterilere satarak ve büyük kısmını da Tarım Kredi Kooperatifine vererek ballarımızı bitiriyoruz” (K12).

“Kooperatife ve büyükşehirdeki tanıdıklarına bal vermekteyim” (K14).

“Ürettiğimiz balları Tarım Kredi Kooperatifine ve yıllardır kendi piyasamızda oluşturduğumuz sürekli müşterilere pazarlayarak değerlendiriyoruz” (K13).

“Balımızın bir miktarını kooperatife vermekteyiz. Bir kısmını da diğer illerdeki dostlarımız vasıtasıyla satmaktayız” (K3).

Bal pazarlamasında karşılaşılan sorunlar incelendiğinde 3 temel sorundan bahsedilmiştir. Bu sorunlar kooperatifin pazar payını düşürmesi, para temini sıkıntısı ve tüketicinin bala dair yanlış algısıdır. Öncelikli sorun olarak katılımcılar, kooperatif aracılığıyla bal satmak istediklerinde mevcut kooperatifin balları piyasa fiyatının çok altında almasından dolayı istedikleri kazancı sağlayamadıklarını belirtmişlerdir.

Örnek ifadeler:

“İlçemizde bu işi yapanların karşılaştıkları en büyük problem pazarlama problemidir. İlçede bulunan tarım kredi kooperatifi arıcıların ürettiği balları maalesef düşük fiyattan alıyor. Her arıcıda kendi ürettiği balı pazarlama imkânı bulamıyor. Bu nedenle kooperatife düşük fiyattan vermek zorunda kalıyor” (K7).

“Refahiye’de Tarım Kredi Kooperatifi’nin bal paketlenme tesisi olup üyelerinin balını kendi belirledikleri fiyattan almaktadırlar. Alınan balı kendi tesislerinde işleyerek daha yüksek fiyattan tüketiciye ulaştırmaktadırlar” (K3).

“Kooperatifi organik üreticilerin bal satışındaki pazar payını düşürmesi şeklinde yorumlayabilirim” (K6).

“Kooperatifin bal alım fiyatları düşük olduğundan, ticari açıdan bana faydası olmadığından kooperatife bal satışı yapmıyorum” (K8).

“Kooperatifin bal alışı fiyatı piyasanın çok altında” (K9).

“Tarım kredi kooperatifi ise arıcıları zarara uğratmaktan başka bir şey yapmıyor üreticinin 50 TL’lik balını 20 TL’ye almaktadır” (K10).

“Kooperatif, balların çerçevesine para verdiğimizizi bildiği halde çerçeve gramı kesiyor oysaki kendi satarken çerçeve gramını koyuyor. Bizden çok ucuza bal alıp 2 katına satmaya çalışıyor” (K11).

“Kooperatif, balın alışı fiyatını düşük almaktadır. Bu da pazarlama sorunu yaşayan insanlar için zarar olmaktadır” (K13).

Katılımcılar tarafından kendi imkânlarıyla ballarını pazarlayanların paralarını temin etmede sorun yaşamaları diğer bir sorun olarak gösterilmiştir.

Örnek ifadeler:

“İstanbul’a bal satmaya gittiğimde birine daha sonra paramı teslim etmesi karşılığında balı satmıştım. Sonra Refahiye’ye döndüğümde satın alan kişiye ulaşamadım ve teslim alamadım. O günden sonra da tanımadıklarına bal satmıyorum” (K14).

“Genellikle paramın tahsilinde zorluk yaşıyoruz. Herkese güvenip balı satamıyoruz” (K13).

“Büyükşehirlere sattığımız balların tahsilatını yapmak biraz zaman gerektiriyor. Bazen alacağımız miktarı temin edemediğimiz zamanlar oluyor. Bundan dolayı güvendiğimiz insanlara ballarımızı satmayı tercih ediyoruz” (K12).

Tüketicinin bal kalitesine yönelik yanlış bilgisi de katılımcıların pazarlamada yaşanan sorunlara gösterdiği sebeplerdendir.

Örnek ifadeler:

“Balmız çiçek balı ve ham bal olduğundan donma sorunu en büyük sorunlarımızdan biridir. Müşteri bunu olumsuz olarak görüyor. Diğer bir sorun ise balın fiziki renk görünümü olayıdır. Açık renkli ballar kullanılmıyormuş, şeker oranı yüksek bulunuyormuş. Hâlbuki gerçek bal donan ve altın sarısı renginde olan ballardır (K3)”.

“Pazarlamada şöyle bir zorluk ile karşılaştım. Süzme bal verdiğim bir müşteri bana balın şekerlendiğini söyleyerek iade etmişti. Ben şekerlenmediğini ne kadar anlatsam da anlamadı. Daha sonra bal ile ilgili yorumları görünce benden tekrar bal almak istemişti ” (K11).

5.5 Bal Üretiminde Ekonomik Kazanç

Refahiye ilçesindeki bal üretiminin ekonomik getirisi incelendiğinde; Katılımcıların tümü bal üretiminin çok fazla maliyet gerektirmeyen bir uğraş olduğunu bu nedenle ekonomik faydasının yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Örnek ifadeler:

“300 kovan arı için 32.560 TL gibi bir maliyetim oluyor. 5 ton bal elde ediyorum. Kilosunu 50 TL'den satıyorum. Dolayısıyla baya kâr elde ediyorum. Gerekli emeği ve zeni gösterdiğin takdirde çok şükür getirisi baya bereketli oluyor”(K11).

“Yaklaşık olarak %90 civarı bir kârım oluyor. Bazı zamanlar %100 den bile fazla kârım oluyor. Bunda mevsimlerin etkisi çok önemli ama genel olarak arıcılık kazançlı, bereketli bir iş” (K14).

“Bal üretiminde, maliyet 30 tl, satış 70 tl tutmaktadır. Kârım ise 1 kilo baldan 40 tl civarındadır” (K8).

6. Sonuç

Arıcılık özellikle kırsal bölgelerde kalkınmanın sağlanmasında önemli bir yer tutmaktadır. Sağlıklı ve dengeli beslenmeye duyulan ihtiyacın artması arı ürünlerine özellikle de katkısız bala duyulan ihtiyacı artıracaktır. Bu ihtiyacın sağlanması için kırsal bölgelerde özellikle iklimi ve bitki örtüsü uygun olan coğrafi bölgelerde arıcılık faaliyetinin desteklenmesi ekonomik yönden olduğu kadar sosyal yönden de o bölgenin kalkınmasında önemli olacaktır.

Refahiye ilçesinde yapılan çalışmada ulaşılan bulgulara göre ilçede bal üretiminde önemli bir artış olmuştur. İlçede bal üretimi butik üretim şeklinde yapılmaktadır. Butik üretimin tercih edilmesinin nedenleri kaliteden ödün vermemek ve sınırlı sayıda kovan ile sınırlı müşteri sayısı gibi ekonomik sıkıntılardır. Arıcılık için yapılacak destek ve teşvik programları kapsamında bal üretiminin yoğunlaşmasına ağırlık verilmesi ilçedeki üretimi büyük oranda artıracaktır. Ayrıca yaklaşık olarak 650 ailenin arıcılık faaliyetinde bulunduğu ilçede bu işe yoğunlaşan kişi sayısı çok azdır. Kişiler çoğunlukla ek gelir olarak görüp hobi amaçlı yapmaktadırlar. Oysaki tüm enerjisini arıcılık üzerine yoğunlaştıran kişilerin bal üretiminin daha verimli olacağı düşüncesi yaygındır. Bu doğrultuda yapılacak destekleme çalışmaları ile beraber ilçedeki gençlere yeni bir istihdam kapısı yaratılabilir. Arıcılığın gençler tarafından cazip hale gelmesi ve esas iş olarak benimsenmesi ilçede ekonomik yönden sağlayacağı kazanç kadar sosyal yönden de getirisi fazla olacaktır. Özellikle büyük çapta bal üretiminin sağlayacağı ekonomik kazanç ile yeni neslin göçün önlenmesi sağlanabilir.

İlçedeki bal üretiminin ekonomik getirisi incelendiğinde kâr oranı yüksek tarımsal bir faaliyettir. Arıcılığın az bir sermaye ile yapılabilmesi ve maliyetine göre kazancının çok fazla olması gibi avantajlarından dolayı kırsal bölgelerde desteklenmesi ve marka haline gelmesi çok önemlidir. Arıcılık faaliyeti uzun yıllardır yapılan bir faaliyet olmasına rağmen yapılan çalışmalar sonucu elde edilen verimin hâlâ istenilen düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Verimin artması için arıcılık üzerine olan eğitimlerin artması, balların kontrol altında üretiminin sağlanması, arıcılar birliğine üye olmak, ana arı temininde kolaylık sağlanması ve iklimin uygun olması önemli faktörlerdir. Bu yüzden üreticinin balı az maliyetle verimi yüksek bir şekilde üretilmesi sağlanmalıdır.

İlçede balların kalitesinin çoğunlukla tahlil yöntemi kullanılmaktadır. Ayrıca balın kalitesi damak tadı, fiziki yapı ve geleneksel yöntemler ile belirlenmektedir. Henüz alıcılarda iyi balın tanımı bilinmemektedir. Bundan dolayı üreticiler ballarını tanıtmada problemler yaşamaktadırlar. Satıcı ve alıcı arasında oluşacak güven bağı da balların tanınırlığının artmasında etkili bir unsurdur. Refahiye balının 2018 tarihinde coğrafi işaret tescil belgesi alması ilçedeki bal faaliyeti için önemli bir adımdır. Coğrafi işaret tescil belgesi ilçede bal üreticilerine koruma sağlamanın yanı sıra üretilen balların daha kolay pazara ulaşmasında ve ilçedeki balın başka bölgelerdeki kişiler tarafından da tanınmasını ve kâr marjının artmasını sağlayabilir. Ancak coğrafi işaretinin tanıtımını yapma,

üretimini standartlaştırma, pazarlamada güçlü bir dağıtım kanalı oluşturma ve bilinen markayla satışını gerçekleştirme aşamalarına geçilememiştir.

İlçede bal üretiminin pazarlanması daha çok yakın çevreye yapılmaktadır. Üretimi fazla olan üreticiler ellerinde kalan balları kooperatif aracılığıyla satmaya çalışmaktadırlar. Ancak kooperatifin bal alış fiyatını piyasa değerinin altında alması ilçede üreticilerin karşılaştığı önemli sorunlardan biridir. Kooperatiflerin de üreticilere destek olması ve balı analizler sonucu hak ettiği fiyattan alması üreticiyi korumasının yanı sıra tüketiciye de ulaşacak balın doğal olmasında önemli olmaktadır.

Refahiye ilçesinde bal üretiminin ve veriminin artması için arıcılara teknik bilgi konusunda eğitim verilmeli bal dışında arılardan elde edilen propolis, arı sütü, arı zehri gibi ikincil yan ürünlerinin üretiminin artması sağlanmalı, ana arı üretimine önem verilmesi gerekmektedir. Arıcıların en çok zorlandığı konulardan olan hastalıklarla mücadele ve pazarlama sorunu da verimi ve kaliteyi etkileyen önemli unsurlardandır. İlçede butik üretim şeklinde yapılan bal üretiminin yaygınlaşmasının sağlanması kalitesinin korunması ve karşılaşılan zorluklar ile mücadelenin desteklenmesi kırsal kalkınma için önemlidir.

Tarımsal destekler görünür girdileri yatırım yapmaya yöneliktir: Kovan, makine, gübre, mazot, kredi destekleri şeklindedir. Hâlbuki iş modelini geliştirecek kurumsal yapıları desteklenmesiyle balcılık yüksek katma değerli bir ürüne dönüşebilir. Bu görünmez değerlerin algılanmasında hem kamu hem de üretici ayaklarında zorluklar vardır. Burada geleneksel yapılardan kurumsal yapılara geçiş için bir zihinsel değişime ihtiyacı vardır.

Kaynakça

- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 5(2), 368-388.
- Coşkun, A. (2019). *Türkiye'de bal sektörünün mevcut durum değerlendirilmesi ve tüketici eğilimleri* (Yüksek lisans tezi). Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü , Tarım Ekonomisi , Tekirdağ.
- Çevrimli, M. B., & Sakarya, E. (2018). Arıcılık işletmelerinin yapısal özellikleri ve sorunları: Ege Bölgesi örneği. *Eurasian Journal of Veterinary Sciences*, 2(34), 83-91.
- Çukur, T., & Çukur, F. (2021). Arıma modeli ile Türkiye bal üretim öngörüsü. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi* , 7(1), 31-39.
- Kadirhanoğulları, İ. H., Karadaş, K., & Külekçi, M. (2016). Iğdır ili arıcılarının sosyo-ekonomik durumu. *Uludağ Arıcılık Dergisi*, 16(1), 1-12.
- Kaya, F. (2008). Ağrı ilinde arıcılık yapısı ve değerlendirme durumu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 35-55.
- Koday, Z., & Karadağ, H. (2020). Türkiye'deki arıcılık faaliyetleri ve bal üretiminin bölgesel dağılımı (2007-2018). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(1), 495-510.
- Kumar, V. (2012). *101 Design methods: A structured approach for driving innovation in your organization*. Chicago, Wiley.
- Kekeçoğlu, M., Gürcan, E. K., & Soysal, M. İ. (2007). Türkiye arı yetiştiriciliğinin bal üretimi bakımından durumu. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi* , 4(2), 227-236.
- Sandal, E. K., ve Kan, C. (2013). Bingöl ilinde arıcılık faaliyetleri. *Türk Coğrafya Dergisi*, 60, 1-12.
- Şahin, İ. F. (1997). *Refahiye'nin Coğrafi Etüdü* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı , Erzurum.
- Şahin, İ. F. (2000). Refahiye ve çevresinde geçici kır yerleşme şekilleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 6(4), 173-190.
- Şahin, İ. F., & Gök, Y. (2004). Erzincan ilinde arıcılık \ Bee-raising in Erzincan. *Doğu Coğrafya Dergisi* , 9(11), 7-30.
- Şenuyar, C., Demirbaş, N., & Saygın, Ö. (2014). Türk şarap sektörünün mevcut durumu ve sektörün gelişimini sınırlayan faktörlerin değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2(28), 1-12.
- Tabur, Z., & Gül, A. (2019). Uşak ilinde arı yetiştiricilerinin sosyo-ekonomik durumu ve arıcılığın teknolojik özelliklerinin belirlenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 2(24), 146-152.

Tunçel, H. (1992). Türkiye'de (1966-1986 yılları arasında) arıcılığa genel bir bakış. *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 1, 96-128.

Türkiye Ziraat Mühendisliği IX. Teknik Kongresi Bildiriler Kitabı-2. (2020). Ankara: TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası.

Uzundumlu, A. S., Aksoy, A., & Işık, H. B. (2011). Arıcılık işletmelerinde mevcut yapı ve temel sorunlar: Bingöl ili örneği. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 1(42), 49-55.

Young, I. (2015). Practical empathy: For collaboration and ceativity in your work. New York: Rosenfeld Media.

(<https://arastirma.tarimorman.gov.tr/aricilik/Belgeler/dergi/10.Sayi.pdf#page=9>. adresinden 2021'de erişildi.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Refahiye> adresinden 2021'de erişildi.

<https://www.webcitation.org/6BtyAQfBA> adresinden 2021'de erişildi.